

kellemes harmóniák csendülnek ki strófáiból.

Azok a legjobb versei, melyekben nem akar magasabbra szárnyalni, mint amennyire ereje engedi, amikor gyöngéit, egyszerű érzéseit és hangulatait énekli. Ezért szerelmi lírája jóval értékesebb a hazafianál. Inkább a szerelem csendes boldogságának dalosa, mint csalódásainak és boldogtalanságának, bár ezeket is megénekli. A kedves alakját körülölelő gyöngédséget néha megkapó hangon tolmácsolja s főként családi boldogságának meleg-zínű képeivel tud verőfényt sugározni a mai olvasó szívébe is.

Különösen szépek azok a versei, melyek egy-egy kis jelenetnek lehelletszerű bájával hatnak, vagy amelyekben finomárnyalató hangulatképeket fest az éjjelről a pacsirtaszótól hangos hajnalról, a csöndes temetőről vagy az ifjúságára mélán visszaemlékező lélekről.

Ezek bizonyítják legbeszédesebben, hogy Dalmady, ha ritkán tudott is a művészet nagyobb magaslataira emelkedni, nemes és finom költői lélek volt.

Szinnyei Ferenc.

Mályusz Elemér: Turóc megye kialakulása. Ez a tanulmány, mely széleskörű levéltári kutatások alapján a külföldi analógiák s település- és gazdaságtörténeti kutatások megállapításainak szerencsés értékesítésével készült, oly rendkívül becses eredményekkel szolgál, amelyek méltán tarthatnak szélesebb körű érdeklődésre is számot; kívánatos is, hogy minél jobban átmenjenek a magyar köztudatba.

Turóc megye területe annak a hatalmas királyi magánuradalomnak volt része, amely Zólyomon kívül magában foglalta Liptó és Árva területét, sőt Hont és Bars északi részét is. A dél felől előnyomuló magyarság már talált lakosságot e területen, mely eredetileg az országválasztóközön, a gyepvonalon kívül esett, de hogy békés foglalással jutott birtokába, annak ép a szláv lakosság kontinuitása a kétségtelen bizonyítéka.

Érdekes azonban, hogy úgy Liptóban, mint Turócban a szláv nevű telepek nem a fensíkokon, hanem az ezeket szegélyező dombos, erdős részekben találhatók, ami arra mutat,

hogy ezek csak állattenyésztéssel, halászáttal és vadászattal foglalkoztak. A műveletlenül hagyott sík területek eladományozása, betelepítése a tatárjárás után indult meg, még pedig tervszerű módon a központi hatalom részéről, mely egyfelől a hadi elemet akarta ezzel szaporítani, másfelől pedig az ország gazdasági s következőleg politikai hatalmának megerősítését célozta vele. Ezeknek a legnagyobbbrészt magyar eredetű telepéseknek — jobbágyfiúknak — elhelyezkedése sem történt a szláv elem rovására, mert hisz azt a sík területet vették művelés alá, amelyet ezek parlagon hagytak.

Ezeket a katonáskodó jobbágyfiúkat azonban, — akik a társadalmi fejlődés végső fokán köznemesekké váltak, — már nem a királyi magánuradalom, hanem a királyi vármegyei szerkezet kapcsolta össze, amelyből azután, mint az ország többi részén már sokkal korábban, a nemesi vármegye autonóm szervezete alakult ki. Ez azonban már nem maradhatott azon az óriási területen egységes, decentralizálódni kellett, ami az önálló geográfiai egységek — Zólyom, Turóc, Liptó — szerint történt meg a XIV. század első felében.

Szerzőnk nem tagadja, hogy a honfoglaláskor volt itt már kis számú szláv lakosság, de megállapítja viszont, hogy ez a legkevésbé sem volt autochton — aminthogy újabban megafolták a csehek autochton voltáról hangoztatott véleményt is — hanem csak a legutolsó megszállóréteg a magyar honfoglalás előtt. Azt a nagyjelentőségű kultúrmunkát azonban, amelynek eredménye a földművelésnek meghonosítása s ennek folytán a fensíkoknak benépesítése volt, a dél felől betelepülő magyarság végezte el. „Ez a magyarság adta meg a megyének magyar jellegét a XIV. században, ez lett egyidejűleg önkormányzati szervének kifejlődésével a magyar kultúra terjesztője, a magyar államnak jobbanrosszban hosszú századokon keresztül hűséges tagja, erős vára.“ Igaz, hogy a szláv környezetben a jobbágyfiúk utódai később eltűntesodtak; az azonban bizonyos — írja Mályusz —, hogy érzésben nem változtak meg: szlávok családi nevük mellett is mindenkor rendíthetetlen hívei voltak magyar hazájuknak.

Mint a könyv címlapján látható

büszke griff mutatja, a Budavári Tudományos Társaság áldozatkészségének köszönhetjük, hogy a mai néhez viszonyok között e térképekkel illusztrált nagybecsű tanulmány megjelenhetett. —bj.—

Az európai kultúra pusztulása. (Ferrero könyve.) Mióta a nagy háború nyomán súlyos betegen sínylődik Európa, gonddal teli szemünk a borús jövőbe mered, mi lesz? Egyedül a múlt példái adhatnak választ a nagy kérdésre és ezért egymásután veszik kezükbe a történelem fáklyáját írók és tudósok, hogy bevilágítsanak a jelen káoszába. Így tesz az ismert olasz kutató, Ferrero is; új művének címe: Az ókor civilizációjának pusztulása.

Kiindulása: a római birodalom letrésének okai. Rámutat itt, hogy a görög és római műveltség arisztokratikus világfelfogású volt és a népek, osztályok természetes fejlődés-szülte különbözőségén nyugodott, a nemzeti és vallási hagyományok odaadó tiszteletének védelme alatt. Szerinte a római civilizáció bukását a legitim tekintély összetörése okozta; ezt pedig Septimius Severus idézte elő a Kr. u. harmadik század elején, kidobva a szénatust törvényes jogainak gyakorlatából. Ez a lépés félszázados, barbár betörésekkel és elemi csapásokkal súlyosbított belháborút fogant; nines törvényes testület, amely az új császár megválasztását törvénnyel szentesítse és nyers ökoljog küzd az uralomért. Az erkölcsi alapot lerontották a filozófia humanisztikus irányzatai és az új, teljes egyenlőséget hirdető vallási tanok; a nemzeti érzést kifejező lokálpatriotizmus pedig elmerül a fajok, vallások, kultúrák növekvő keveredésének sodrában. — Nehéz évtizedek halálos harcrai után tetterős császárok új jogi alapot akarnak építeni az elsöpört tekintélyek helyébe. De Diocletianus keleti mintájú theokratikus önkényuralmát ledönti a keresztény gondolkodás. Hiába teszi úrrá az Egyházat Constantinus mély politikai belátása és hiábavaló az új, centralizált államszervezet: ő sem tudja megállítani az idők gépezetét. A szellemi egység ideáljáért száll síkra a kereszténység is; de Itália sorsa meg van pecsételve már, mikor a népvándorlás friss népei letarolják a nyugatot. A

továbbéllő Bizánecban Constantinus legitimitási elve üli diadalát.

Azután, hosszú szunnyadás végén újraépül Európa kultúrája a tekintély bástyáján. Csodaszép virágát bontogatja a reneszánsz és — a felébredő egyéniség újra veti, veti le sorban a kényszerzubbonynak tetsző szellemi és erkölcsi tekintélyeket. A vallási háborúból fakadó hitetlenség, a tizennyolcadik század felvilágosulása, utat törtek a francia forradalomnak; meginganak az alattvalók vallási meggyőződésén nyugvó, Isten kegyelméből való trónok, együtt az égi tekintéllyel. A népfenség keresztülvihetetlen eszméjének és az egyházra támaszkodó dinasztiáknak küzdelmében folyt le az utolsó évszázad. Ma, a világháború után, mindkettő a porban fetreng és ninesen mindenek fölé emelkedő, átfogó világnézet, mely egyiküket fel emelje a földről. Ennek az általánosan elismert és tisztelt tekintélyi elvnek hijján hosszantartó anarchia réme kopogtat a nyugati civilizáció kapuján, melyhez képest eltörpül minden háborús pusztítás. És itt a győztesekhez fordul a szerző: használják ki okosan kedvezőbb helyzetüket és nyujtsanak segítő-kezet a vergődőknek. Mert ha beköszönt az anarchia, ók is belepusztulnak menthetetlenül. Oroszország forrongó boszorkányüstjéről vegyenek példát!

Ötletektől ragyogó, magával ragadó olvasmány ez, de — nézzük arnyoldalait is. Ferrero egyre csepüli a történetírókat, kiváltképen Mommsent, amire oka-joga ninesen. Minden részlethibától eltekintve van egy sarkalatos pont, amelynél nem lehet neki igazat adnunk. Tagadja ugyanis, hogy az antik művelődés erői évszázados haldoklásban mentek tönkre; azt mondja, hogy ha emésztette is az *imperium* testét a lassú sorvadás, a társadalmi bomlás fellépésének végoka az említett politikai válság: a szenátusi tekintély letörése. Ha kiszárad a kevély tölgy — feleljük — és a szélvész ledönti, tör, zúz estében. De hát a szél az oka ennek? Mikor még élt és virult, ezer vihar hasztalan rázta. Vajjon a história lomtárába lehetett volna-e tenni Cato maior vagy Cicero szenátusát? E nagymúltú testület csak sarokkő volt a roskadozó épület falában, melyet addig bontogatott a társadalom, míg magára nem döntötte